https://doi.org/10.32523/2616-7255

ISSN (Print) 2616-7255
ISSN (Online) 2663-2489

EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

Л.Н.Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN
of L.N.Gumilyov Eurasian National University

№1 (126)/2019

ВЕСТНИК
Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева

ТАРИХИ ҒЫЛЫМДАР. ФИЛОСОФИЯ. ДІНТАНУ сериясы

HISTORICAL SCIENCES. PHILOSOPHY. RELIGION Series

Серия ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ. ФИЛОСОФИЯ. РЕЛИГИОВЕДЕНИЕ

ISSN (Print) 2616-7255
ISSN (Online) 2663-2489

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева	**BULLETIN** of L.N. Gumilyov Eurasian National University

ТАРИХИ ҒЫЛЫМДАР. ФИЛОСОФИЯ. ДІНТАНУ сериясы

HISTORICAL SCIENCES. PHILOSOPHY. RELIGION Series

Серия ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ. ФИЛОСОФИЯ. РЕЛИГИОВЕДЕНИЕ

1 (126)/2019

1995 жылдан бастап шығады
Founded in 1995
Издается с 1995 года

Жылына 4 рет шығады
Published 4 times a year
Выходит 4 раза в год

Астана, 2019
Astana, 2019

Бас редакторы
тар.ғ.д., проф., академик, Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының вице-президенті
Сыдықов Е.Б. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары (философия)	**Есім Ғ.,** философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Бас редактордың орынбасары (тарих)	**Мусабалина Г.Т**., тар.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Бас редактордың орынбасары (тарих)	**Сарсембина К.К.,** тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Бас редактордың орынбасары (дінтану)	**Тышхан К**., философ.ғ.к., доцент (Қазақстан)

Редакция алқасы

Әбділдин Ж.М.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Алпысбес М.А.	тар.ғ.д., проф.(Қазақстан)
Артықбаев Ж.О.	тар.ғ.д., проф.(Қазақстан)
Әбділәшімұлы Д.	PhD, проф. (Қытай Халық Республикасы)
Әбдуақап Қара	тар.ғ.д., проф. (Түркия)
Бозжигитова М.М.	философ.ғ.к. (Қазақстан)
Бороффка Николаус	PhD (Германия)
Буканова Р.Г.	тар.ғ.д., проф.(Ресей)
Бурбаев Т.К.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Васильев Д.В.	тар.ғ.д., доцент (Ресей)
Джампеисова Ж.М.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Дүкенбаева З.О.	тар.ғ.д., проф.(Қазақстан)
Ерменбаева Г.К.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Жакиянов Т.Ж.	с.ғ.к. (Қазақстан)
Жеребцов И.Л.	тар.ғ.д. (Ресей)
Ибадуллаева З.О.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Иманжүсіп Р.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Исмагамбетова З.Н.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Каженова Г.Т.	тар.ғ.к. (Қазақстан)
Камарова Р.И.	философ.ғ.к. (Қазақстан)
Ковальская С.И.	тар.ғ.д. (Қазақстан)
Кумеков Б.Е.	тар.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Құрманалиева А.Д.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Любичанковский С.В.	тар.ғ.д., проф. (Ресей)
Медеуова К.А.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Муминов А.К.	тар.ғ.д., проф.(Түркия)
Мусагалиева А.С.	тар.ғ.д., проф.(Қазақстан)
Мустафина Р.М.	тар.ғ.д., проф.(Қазақстан)
Нұрышева Г.Ж.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Педрацки М.	PhD д-ры, доцент (Польша)
Пианчолла Николо	PhD д-ры (Гонконг)
Рахимбекова А.Ж.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Рысқалиев Т.Х.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Садықов Т.	тар.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Сайлаубай Е.Е.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Самашев З.С.	тар.ғ.д. (Қазақстан)
Сапарғалиева С.Ж.	философ.ғ.д., доцент (Қазақстан)
Саркулова М.С.	философ.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Сейтказина К.О.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Таиров А.Д.	тар.ғ.д. (Ресей)
Таймағамбетов Ж.Қ.	тар.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ташағыл А.	проф. (Түркия)
Умиткалиев У.У.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Хабдулина М.К.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Чарлз Уиллер	философ.ғ.д., проф. (АҚШ)
Шаповал Ю.В.	философ.ғ.д., доцент (Қазақстан)
Шемшек Ахмед	философ.ғ.д., проф. (Түркия)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қ.Сәтпаев к-сі, 2, 349 б.
Тел.: (7172) 709-500 (ішкі 31-357)
E-mail: vest_hist@enu.kz
Жауапты хатшы, компьютерде беттеген*:* Қ.Ж. Жұмабекова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. **ТАРИХИ ҒЫЛЫМДАР. ФИЛОСОФИЯ. ДІНТАНУ сериясы**
Меншіктенуші: **ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК**
Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігімен тіркелген.
27.03.18 ж. № 16994-Ж -тіркеу куәлігі
Мерзімділігі: жылына 4 рет.
Тиражы: 25 дана
Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к-сі ,13/1, тел.: (7172)709-500 (ішкі 31 357)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief
Doctor of Historical Sc., Professor, Academician, Vice-President of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan
Sydykov Ye.B. (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief	**Yessim G.,** Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Deputy Editor-in-Chief	**Mussabalina G.T.**, Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Deputy Editor-in-Chief	**Sarsembina K.K.**, Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Deputy Editor-in-Chief	**Tyshkhan K.,** Can. of Philosophy (Kazakhstan)

Editorial board

Abdildin Zh.M.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Alpysbes M.A.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Artykbayev Zh.O.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Abdilashimuly D.	PhD, Prof. (China)
Abduakap Kara	Doctor of Historical Sc., Prof. (Turkey)
Bozzhigitova M.M.	Doctor of Philosophy (Kazakhstan)
Boroffka Nikolaus	PhD (Germany)
Bukanova R.G.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Russia)
Burbayev T.K.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Charles Wheeler	Doctor of Philosophy, Prof. (USA)
Dzhampeisova Zh.M.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Dukenbayeva Z.O.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Ermenbayeva G.K.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Ibadullayeva Z.O.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Imanzhusip R.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Ismagambetova Z.N.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Kazhenova G.T.	Can. of Historical Sc. (Kazakhstan)
Kamarova R.I.	Can. of Philosophy (Kazakhstan)
Khabdulina M.K.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Kovalskaya S.I.	Doctor of Historical Sc. (Kazakhstan)
Kumekov B.E.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Kurmanaliyeva A.D.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Lyubichankovskiy S.V.	Doctor of Historical Sc., Prof.(Russia)
Medeuov K.A.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Muminov A.K.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Turkey)
Musagaliyeva A.S.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Mustafina R.M.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Nurysheva G.Zh.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Pedracka M.	PhD, Assoc.Prof.(Poland)
Piancolla Nicolo	PhD (Hong Kong)
Rakhimbekova A.Zh.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Ryskaliyev T.Kh.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Sadykov T.	Doctor of Historical Sc. , Prof. (Kazakhstan)
Sailaubay E.E.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Samashev Z.S.	Doctor of Historical Sc. (Kazakhstan)
Sapargaliyeva S.Zh.	Can. of Philosophy, Assoc. Prof. (Kazakhstan)
Sarkulova M.S.	Can. of Philosophy, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Seytkazina K.O.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Shapoval Yu.V.	Doctor of Philosophy, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Shayakhmetov N.U.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Shemshek Akhmed	Doctor of Philosophy, Prof. (Turkey)
Taitrov A.D.	Doctor of Historical Sc. (Russia)
Taymagambetov Zh.K.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Tashagyl A.	Prof. (Turkey)
Umitkaliyev U.U.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Vasilyev D.V.	Doctor of Historical Sc., Assoc.Prof. (Russia)
Zhakiyanov T.Zh.	Can. of Sociological Sc. (Kazakhstan)
Zherebtsov I.L.	Doctor of Historical Sc. (Russia)

Editorial address:2, Satpayev str., of.349, Astana, Kazakhstan, 010008
Tel.: (7172) 709-500 (ext. 31-357)
E-mail: vest_hist@enu.kz

Responsible secretary, computer layout:
K. Zh. Zhumabekova

Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Historical Sciences. Philosophy. Religion Series
Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N. Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan
Registered by the Ministry of Information and Communication of the Republic of Kazakhstan. Registration number 16994-Ж from 27.03.18
Periodicity: 4 times a year
Circulation: 25 copies
Address of printing house: 13/1 Kazhimukan str., Astana, Kazakhstan 010008; tel.: (7172) 709-500 (ext.31-357)

Главный редактор
д.и.н., проф., академик, вице-президент Национальной академии наук Республики Казахстан
Сыдыков Е.Б. (Казахстан)

Зам. главного редактора (философия)	Есім Ғарифолла, д.философ.н., проф. (Казахстан)
Зам. главного редактора (история)	Мусабалина Г.Т., д.и.н., проф. (Казахстан)
Зам. главного редактора (история)	Сарсембина К.К., к.и.н., доцент (Казахстан)
Зам. главного редактора (религиоведение)	Тышхан К., к.философ.н., доцент (Казахстан)

Редакционная коллегия

Абдильдин Ж.М.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Абдилашимулы Д.	PhD, проф. (Китайская Народная Республика)
Абдуакап Кара	д.и.н., проф. (Турция)
Алпысбес М.А.	д.и.н., проф.(Казахстан)
Артыкбаев Ж.О.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Бозжигитова М.М	д.философ.н. (Казахстан)
Бороффка Николаус	PhD (Германия)
Буканова Р.Г.	д.и.н., проф.(Россия)
Бурбаев Т.К.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Васильев Д.В.	д.и.н., доцент (Россия)
Джампеисова Ж.М.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Дукенбаева З.О.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Ерменбаева Г.К.	к.и.н.., доцент (Казахстан)
Жакиянов Т.Ж.	к.с.н. (Казахстан)
Жеребцов И.Л.	д.и.н. (Россия)
Ибадуллаева З.О.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Иманжусип Р.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Исмагамбетова З.Н.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Каженова Г.Т.	к.и.н. (Казахстан)
Камарова Р.И.	к.философ.н. (Казахстан)
Ковальская С.И.	д.и.н. (Казахстан)
Кумеков Б.Е.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Курманалиева А.Д.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Любичанковский С.В.	д.и.н., проф.(Россия)
Медеуова К.А.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Муминов А.К.	д.и.н., проф. (Турция)
Мусагалиева А.С.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Мустафина Р.М.	д.и.н, проф. (Казахстан)
Нурышева Г.Ж.	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Педрацки М.	PhD, доцент (Польша)
Пианчолла Николо	PhD (Гонконг)
Рахимбекова А.Ж.	к.и.н, доцент (Казахстан)
Рыскалиев Т.Х.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Садыков Т.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Сайлаубай Е.Е.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Самашев З.С.	д.и.н. (Казахстан)
Сапаргалиева С.Ж.	к.философ.н., доцент (Казахстан)
Саркулова М.С.	к.философ.н., доцент (Казахстан)
Сейтказина К.О.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Таиров А.Д.	д.и.н. (Россия)
Таймагамбетов Ж.К.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Ташагыл А.	проф. (Турция)
Умиткалиев У.У.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Хабдулина М.К.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Чарлз Уиллер	д.философ.н., проф. (США)
Шаповал Ю.В.	д.философ.н., доцент (Казахстан)
Шемшек Ахмед	д.философ.н., проф. (Турция)

© L.N. Gumilyov Eurasian National University

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, каб. 349
Тел.: (7172) 709-500 (вн. 31-357)
E-mail: vest_hist@enu.kz
Ответственный секретарь, компьютерная верстка
Д.С. Байтлесова

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. ***Серия:*** **Исторические науки. Философия. Религиоведение**
Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
Зарегистрировано Министерством информации и коммуникаций Республики Казахстан. Регистрационный номер 16994-Ж от 27.03.18.
Периодичность: 4 раза в год
Тираж: 25 экземпляров
Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажымукана, 13/1, тел.: (7172)709-500 (вн.31-357)

©Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилев

МАЗМҰНЫ

ТАРИХИ ҒЫЛЫМДАР

Қазіргі Қазақстан тарихы

Абдыкулова Г., Мусабалина Г.Т. Үлкен қаланың күнделікті өмірінде тамақтану мәдениеті (Астана қ. мысалында) 8

Алпысбес М.А., Ускембаева А.А. Орталық Азиядағы интеграциялық үдерістердің даму тәжірибесі мен болашағы 20

Ауанасова Ә.М., Нұрпейісов Е.Қ. Посткеңестік Қазақстандағы сайлау заңнамасының тарихы 26

Байсыиков С.А. 29 мамыр - БҰҰ бітімгершілерінің халықаралық күні 36

Моминова Г.Т., Алпысбес М.А. Қазақстанның тарихи географиясының ғылыми тұрғыда зерттелу мәселелері 44

Табулдинова А.М., Кадырова Г.К. 1940 – 1949 жылдардағы Қытайдағы қазақтардың ұлт-азаттық көтерілісі және оның нәтижесі 57

ЭТНОЛОГИЯ

Жанисов А.Т., Кумисова А.О. Қазақтардың жауынгерлік дәстүрі мен әскери өнері (тарихи-этнографиялық материалдар негізінде) 63

ФИЛОСОФИЯ

Есім Ғ. Pálsapa ренессансы 70

Чарльз Р. У. Профессор Ғарифолла Есімнің тәлімгерлігі: өмір сабақтарынан туындаған қазақ мұсылман мектебі 77

CONTENTS

HISTORICAL SCIENCES

Modern history of Kazakhstan

Abdykulova G., Musabalina G.T. Food culture in everyday big city life (the case of Astana city) 8

Alpysbes M.A., Uskembayeva A.A. Experience and prospects for the development of integration processes in Central Asia 20

Auanasova A.M., Nurpeisov E.K. The history of election law in post-Soviet Kazakhstan 26

Baisyikov S. 29 may- International Day of UN Peacekeepers 36

Mominova G.T. Alpysbes M.A. On the experience Problems of scientific research of the historical geography of Kazakhstan 44

Tabuldinova A.M., Kadyrova G.K. National – liberation uprising of the Kazakhs in China in the years 1940-1949 and its results 57

ETHNOLOGY

Janisov A.T., Kumissova A.O. Martial traditions and military art of the Kazakhs (on the basis of historical ethnographic materials) 63

PHILOSOPHY

Esim G. Renaissance pálsapa.. 70

Чарльз Р. У. Mentorship under professor Garifolla Yessim: life lessons from a kazakh muslim scholar 77

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

Современная история Казахстана

Абдыкулова Г., Мусабалина Г.Т. Культура питания в повседневной жизни большого города (на примере г. Астана) 8

Алпысбес М.А., Ускембаева А.А. Опыт и перспективы развития интеграционных процессов в Центральной Азии 20

Ауанасова А.М., Нурпеисов Е.К. История законодательства о выборах в постсоветском Казахстане ... 26

Байсыиков С.А. 29 мая – Международный день миротворцев Организации Объединенных Наций 36

Моминова Г.Т., Алпысбес М.А. Проблемы научного изучения исторической географии Казахстана ... 44

Табулдинова А.М., Кадырова Г.К. Национально – освободительное восстание казахов в Китае в 1940-1949 годах и его результаты 57

ЭТНОЛОГИЯ

Жанисов А.Т., Кумисова А.О. Боевые традиции и военное искусство казахов (на основе историко-этнографических материалов) 63

ФИЛОСОФИЯ

Есим Г. Ренессанс pálsapa 70

Чарльз Р. У. Наставничество профессора Гарифолла Есим: уроки жизни казахской мусульманской школы 77

Философия
Philosophy

ХҒТАР 02.91.09

Ғарифолла Есім
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
(E-mail: garifollaesim@mail.ru)

Pálsapa ренессансы

Аннотация. Pálsapa адамның көркем мінезін қалыптастыратын пән. Адамның адамдығы ақыл, білім, ғылым, мінез деген нәрселермен анықталады. Әл-Фарабиден Х ғасырда басталып, он жүзжылдыққа созылған pálsapa Абаймен аяқталып және де Абай pálsapa-ның қазақ топырағындағы жаңа бетін ашты.

Кілт сөздері: pálsapa, философия, көркем мінез, таза ойлау, Абай, әл-Фараби, Жаратушы, дүниетаным.

DOI: https://doi.org/10.32523/2616-7255-2019-126-1-70-76

Ойлаудың бізге мәлім екі түрлі жүйесі бар. Бірі pálsapa таза ойлау, екінші Батыс Еуропада қалыптасқан жүйе – философия.

Жаңаша және инновациялық ойлау мәселесі дегенде осы екеуінің қайсысын негізге алмақпыз.

Ол үшін pálsapa мен философия деген ұғымдарға жеке-жеке тоқталайық. Сөзді алдымен өзімізге таныс Философиядан бастайық.

Философия деген терминді әрі түсінікті әл-Фарабиден, ибн Синадан, Қорқыт атадан, Иоллығтегін, Махмұд Қашқари сөздігінен, Жүсіп Баласағұнның «Құтты білімінен», Қожа Ахмет Иассауидің «Диуани Хикметінен» кездестірмейсіз. Хакім Абай да өлеңдерінде, қара сөздерінде философия дегенді қолданбаған.

Мұхтар Әуезов «Абай жолы» романында: « – ... Сол философ айтады-дейді Абай: «Ал, біз иланайық, яғни Құран жаратушы иенің бір ғана соңғы пайғамбарына өзі айтып берген сөзі болсын. Солай болғандықтан, бұл адам баласының көп ойшылдары, ғалымдары айтқан сөздердің барлығынан да дұрысырақ, тереңірек болса керек. Ғылымның ғылымы, шындықтың шыны, ойшылдықтың ең жоғарғы өрі осында болса керек еді, ал бірақ осылай болмай тұрғаны несі?» - дейді жаңағы философ». «... Абай аға! Көкбай қашса, қашқандай екен! Мына философыңыз алқымнан алып тұр ғой өзі! Бұнысы жөн болғанда, неміз қалады, неғып жүрген боламыз осы? - деп еді.

... Абай Кәкітайдың қиналуын түсінді де:

Көп философты оқысаң бұдан да үлкен, бұдан да ащы шындықтарға ұшырасасың. Бірақ одан, жонынды көрсетіп Көкбайша қашпай, не дейтінін білуге тырыс. Ойға салып сына да, талғай бер! – деді». [1, 160-161 б.]

Мұхтар Әуезов осы жолдарды Кеңес заманында философтардың қылыштарынан қан

тамып тұрған кезеңінде жазса да, оның философтарға іші жылымағаны мәтіннен айқын аңғарылған, Абай сөзі етіп «Ойға салып сына да, талғай бер» деп, өз пікірін білдірген. Кемеңгер Мұхтар философтарды сынға алу қажеттілігін өз заманында айқын сезінген. Шәкәрім болса «Үш анық» еңбегінде философтарға күйрете соққы бергені, жұртшылыққа аян.

Философияны ешқандай сынға, талғауға салмай айқара құшақ жая қарсы алған қазақ коммунистері болды. Кемеңгер Мұхтардың болса философияға беті бұрылмай-ақ кетті. Философияны Алаш азаматтары да қабылдамаған.

Қазақ жеріне философия дінмен жағаласа, алыса келді. Дінге қарсылықты дәстүрлі мұсылмандығын іштей сақтаған, зиялы қауым қалай қабылдасын. Философияның классигі Карл Маркс дінді-апиын деген соң, дін мен философия ымырасыз күреске түсті де кетті. Философия теология дегенмен де қаны қас, себебі (гр. «theos» – құдай және «logos» – ілім) Философия дін мен ғылымды бір-біріне қарсы қоюды дәстүрге айналдырды. Философияның арқа сүйегендері материализм және атеизм. Философия Жаратушы деген ұғымды барынша жоюға кірісті. Философия аңыз әңгімелерге, фольклорға, ауыз әдебиетіне де соққы бере бастады. Арабша жазылған кітаптар күдікті болып өртелді, жойылды.

Социализммен бірге философия да күшейді. Әлемнің тең жартысы дерлік «социалистік лагерь» елдерін құрап, сондағы жоғарғы оқу орындарында Маркстік-лениндік философияны пән ретінде оқыту дәстүрі әбден қалыптасып, адамдардың ойлау жүйесінде адасушылық мықтап сіңе бастады. Бірақ, ол заманда мұны адасушылық деп айтқандар бірлі-жарым болмаса, көпшілік үнсіз қабылдады. Себебі, таза ойлау жүйесін насихаттаушыларды іріктеп, сұрыптап, оларды жер-жерден іздестіріп, тауып, жойып отырған. Жазадан аман қалғандар дымдарын іштерінен шығара алмай, үрей құшағына енген-ді.

Қалған халыққа бәрібір, жоғарғы жақ айтса болды, ел ішіндегі үгіт және насихатты кәсіпке айналдырған «шолақ белсенділер жұртты коммунизм іліміне тоғытып жатты.

***

Бұлтсыз аспан бола ма қайдан, қалай болған әлі зерттеуді қажет етеді, Алматыда Философия және құқық институты ашылып, оған сау етіп философтар қаптады да кетті. Оны «Қазақстандық философиялық мектебі» деп даурығып кеттік. Олар диалектикалық логикамен қауырт айналысып, Гегель мен Канттың философияларын қопара бастады. Неміс тілін білмейтіндеріне қарамай көп кітаптар жазып тастады. Большевиктер Лениннен де «керемет» философ жасады, оның «Философиялық дәптерлер», «Материализм және Эмпириокритицизм» деген еңбектері классика деп танылып, студенттерге түсіндірумен болдық, шындығына келсек, студенттер оларды қабылдамады.

Осындай халмен 1991 жылғы Тәуелсіздікке де жеттік. Тәуелсіздік дегеніміз жаңаша ойлау, бірақ философияға тәуелсіздіктің әсері соншама болмады, нығайып, бекіп қалған ескіше ойлайтын философтар қатары әлі мығым. Солай болғанымен 1992 жылдан бастап философияға шабуылдар басталды. Абай дүниетанымындағы Алла тағала туралы айтыла бастады. Ғылым мен діннің арасындағы үйлесімдік анықталды. Философтар ішінде мазасыздық өршіді. Бұл арада қазақ философиясы туралы он шақты диссертациялар қорғалды. Сөйтіп, батыстық философияның қабырғасы сөгіліп, pálsapa деген ойлау жүйесі бас көтерді. 1999 және 2000 жылдары менің «Фалсафа тарихы» деген оқулық-хрестоматиям екі мәрте жарық көрді. Кітап тез таралды.

Алайда қалыптасып қалған ескі философиялық жүйені өзгерту қиынның қиыны, жаңаша ойлаушылар қатары аз, әрі әлсіз еді.

***

Осы тұста мынандай психологиялық ахуалды айтпасқа болмас. Кеңес заманында қалыптасқан философтар шеп құрып, ол шепке көпшілікті жақындатпай ұстады. Оның мәнісі мынада, диалектикалық логика мамандары Гегельдің, Канттың еңбектерін зиялы қауым ұқпайтындай етіп түсіндіріп, олардан «философ құдайлар» жасады. Оларды сынауға болмайды. Сынайды екенсің, сен философияны түсінбейсің, өрең тар, топассың дейтін. Философияны халық түсінбейтіндей «дәрежеге» көтеріп, қорған құрып соған өздері тығылып күн кеше бастады.

Маркстік-лениндік философия, оның құрылымы: диалектикалық және тарихи материализм, диалектикалық логика дегендер мағынасы жағынан схоластика, тәсілі жағынан софистика, ал мазмұны жағынан коммунизм идеясын, коммунистерді, социализмді жақтап, насихаттаған апологетика болды.

Бұл философия коммунистік партияның жалшысы-қызметкері. Коммунистік партия философияны үнемі қолдап, қорғап отырды. Коммунистердің философиялық ұраны «марксизмнің жаны диалектика». Ең масқарасы Карл Маркс философиядан зиялылықты сыпырып тастап, оны «пролетариаттың рухани қаруы» деген болатын. Ойлау дегенді бұдан асқан қорлау бола ма, философия тобыр санасына айналды, одан партиялық санаға өтіп, ақыры социалистік қоғамның идеологиясының теориясы болып тұрақтады. Философтар диалектика, гносеология, логика дегендерді алдымен бөліп талқылап, ақыры үшеуі бір сөз деген софистикаға тоқталып, ол туралы том-том кітаптар жазды.

Философияда өтірік көп. Соның бірі туралы Рене Генон «Шығыс және Батыс» еңбегінде (1924 жылы жазылған) материализм XVIII ғасырда қалыптасқан дейді. Материализм деп тұңғыш айтқан Беркли, ол материяның шындығына сенуді материализм деп түсінген. Материализм теориясы Ламетри мен Гольбахтан бастау алған. Антикалық заманда материализм деген түсінік болмаған, оны сол дәуірдегі механицизммен шатастыруға болмайды деген Рене Генон. Біз болсақ, Фалес, Анаксимандр, Анаксимен т.б. өз заманының ірі физиктерін Милет материалистері деп, антикалық дәуірден материализм мен идеализм күресін тауып шуладық емес пе?! Ленин дәл бүгіндей, философияда екі мың жыл бұрын да партиялық болды деп философияны мүлдем саясаттандырған.

***

2000 жылы әлі философтар қауқары қатты болып тұрғанда pálsapa деген идеямды өткізе алмайтындай болған жағдайда «Қазақ философиясының тарихы» деген оқулық жазып, жарыққа шығарып едім, оның өзі философтардың ашу-ызасын туғызды. Философтар өре түрегесіп:

– Қазақ философиясы болуы мүмкін емес десті, мен:

– Неге неміс философиясы, француз философиясы, орыс философиясы болады деймін ғой. Олардың айтатындары:

– Олар алдыңғы қатардағы өркениетті ұлттар.

Иә, біз «қараңғы қазақпыз» баяғы. Бүгінде ойлаймын, менің оппоненттерімдікі дұрыс. Қазақта философия болмаған. Қазақ халқы мұсылмандықтан ешқашан кетпеген.

Қазақта философия жоқ, қазақта pálsapa бар. Халқымыз дін мен ғылымды қарсы қоймаған. «Қазақ философиясының тарихын, енді «Қазақ pálsapa-сының тарихы» деп қайта жазуым керек.

***

Енді pálsapa туралы айтайық. Осы мәселеге саяси мағынада жол ашқан Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың екі мақаласы, біріншісі – «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру», екіншісі – «Ұлы даланың жеті қыры».

Бірінші мақалада рухани жаңғыру тамырдан басталу керек деген терең идея айтылған. Қазақ халқының ойлау мәдениетінің тамыры тереңде. Қазақты сақ жұртының жұрағаты деп есептесек, арғызаманның VII жүзжылдығында ғұмыр кешкен сақ ойшылы тарихқа «Анахарсис Скифский» деген атпен қалған, ғұламаның ойларынан бастау қажет. Біздің заманымызға дейін бұл жиырма бес жүзжылдық. Тамырдың тереңі дегеніміз осы емес пе?!

Екінші мақалада ұлы даламызда қала, онда өркениет болғаны туралы айтылған: «Мәселен, орта ғасырдағы Отырар қаласы әлемдік өркениеттің ұлы ойшылдарының бірі – Әбу Насыр әл-Фарабиді дүниеге әкелсе, түркі халықтарының рухани көшбасшыларының бірі Қожа Ахмет Яссауи Түркістан қаласында өмір сүріп, ілім таратқан». Әбу Насыр әл-Фараби туралы жетпісінші жылдардан бастап айтыла бастады, бұл істе марқұм Ақжан Мамановтың еңбегі айтарлық. Сол жылдары әл-Фарабидің 1000 жылдық мерейтойы аталып өтілді. Философия және құқықтану институты жанынан әл-Фараби мұрасын зерттейтін орталық құрылды. Бұл жұмысты философ-академик жүргізді. Бірақ, әл-Фараби еңбектері батыстық мәнердегі философиялық лексикаларды пайдаланып аударылды, әрі сол мағынада түсіндіріле бастады. Бұдан тиімді нәтижелі іс шықпады, әл-Фарабидің pálsapa-ға қатысы жоқ секілді зерттелді.

Жуырда батыс ғалымдарының 100 кітаптары қазақ тіліне аударылды. Соның бірі ағылшын ғалымы Карен Армстронгтың «Құдай тарихы» деген көлемді еңбегі. Осы автор араб-мұсылман ойшылдары туралы айта келіп, әл-Фарабиді: «pálsapa-ның негізін қалаушы» - деген тұжырым жасаған.

Pálsapa әл-Киндиден бастау алады дейтінбіз, ол шындық бірақ pálsapa-ны жанжақты ойлау мәдениетінің таза жүйесі ретінде қалыптастырған әл-Фараби.

Әл-Фарабидің pálsapa-ны таза ойлау жүйесі ретінде негіздеген уақыты - Х жүзжылдық. Бұл кезде Европада не бар, «Қараңғылық ғасырлары». ХІ, ХІІ ғасырларда pálsapa-ның нағыз өрлеу дәуірі еді. Араб-мұсылман ойшылдарын айтпағанда, ХІ ғасырда өмір сүрген Қожа Ахмет Иассауи – ислам теологиясын (pálsapa-сын) түрік тілде «Диуани хикмет» кітабында тамаша өрнектеп берді. Ол мұсылмандық ойлау жүйесіне түркілік құндылықтарды енгізді. Pálsapa түркі тілінде сөйлеп кетті. Бұл ғажаптың ғажабы еді. Қожа Ахмет Яссауи Түркістан қаласында өмірге келіп, ғұмыр кешкен - ғұлама.

Түркілік лексиканы одан әрі жетілдірген ХІ-ХІІ ғасырларда ғұмыр кешкен Махмұд Қашқари болатын. Ол түркі сөздігін жасаған кемеңгер тұлға.

Pálsapa-ны нағыз түркілік негіздемеге түсірген Жүсіп Баласағұн. Ғұлама «Құт білімі» деген pálsapa-лық еңбек жазып, мынандай ұғымдарды талқылап берген, олар Әділеттілік, Құт, Ақыл және Қанағат. Ол кісінің айтуынша Әділеттілік – Күннен, Құт – Айдан, Ақыл – адамнан, Қанағат болса осы үшеуінің өлшемі. Қанағатсыз – ақыл жоқ. Бәрінің кілті – Қанағатта. Кітап ел басшыларына арналған, кезінде оны «Патшалар кітабы» деп атаған.

Одан бергіде Асан қайғының «Жер-ұйық» ілімі pálsapa-лық идея. Pálsapa-ның салмақты тұсы хакім Абайға қатысты. Ол pálsapa-ны хикмет деп түсінді. Хикмет айту әрине – pálsapa.

Әл-Фарабиден Х ғасырда басталып, он жүзжылдыққа созылған pálsapa Абаймен аяқталып және де Абай pálsapa-ның қазақ топырағындағы жаңа бетін ашты.

***

Pálsapa мен философия туралы мен 2018 жылдың 15 қарашасында «Егемен Қазақстан» газетінің бетінде жарық көрген «Pálsapa – таза ойлау жүйесі» деген мақаламда айтқан ойларымды қайталамайын, айтарым, pálsapa-да дін мен ғылымның қайшылығы жоқ, pálsapa-да оның теологиямен қайшылығы жоқ, теология мен pálsapa негізінен үйлесімдік

тапқан. Әрине, бұл тұста имам әл-Ғазалидің pálsapa туралы айтқаны өте құнды. Философияға әл-Ғазали түбегейлі қарсы болған, ел pálsapa туралы пікір жарыстары болғанға ұқсайды, бұл арнайы зерттелетін тақырып.

Алдағы уақытта араб, түрік тілдес елдердегі секілді, философияның орнына pálsapaның пәндік құрылымын анықтау қажет. Осы жұмыс Елбасының «Ұлы даланың жеті қыры» мақаласындағы ойларды жүзеге асыру негізде болмақ. Бұл айтулы іс-шараны жүргізуге Лев Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің философия кафедрасының теориялық, әрі практикалық әлеуметі жеткілікті.

***

Pálsapa таза ойлау жүйесі. Таза ойлау қайдан? Адамнан таза ой шыға ма, Шәкәрім «Мен адамнан таза ақыл таба алмадым» деген. «... таза ақыл деген, ақынның айтуынша, әуел баста бастапқы жанда болатын ақыл», демек жан ақылы, оның «Жаралыс басы - қозғалыс» деген өлеңінде «бастапқы есті жанды ақыл» деген ұғым бар. Сірә, таза ақыл дегені осы жанды ақыл болса керек. Олай болса таза ақыл – Жаратушыдан жан арқылы келетін ақыл, оның нұры. Таза ақыл Алланың нұры болса, сол нұрды Шәкәрім адамнан таппай отыр». [2, 163-164 б.]

Адамнан таза ақылдың табылмауының басты себебі, нәпсіні азық етуші адам ісіне шайтан араласады. Жалған ілімдер құрылады, жалған насихаттар жасалып, адам санасы уланады. Осындай жағдайды көріп, сезіп, анық таныған Шәкәрім былай дейді:

Ойласаң, барша азамат – туған бауыр,
Бірін-бірі шұқылап қылды жауыр.
Балалық, айуандықтан шыққан ел жоқ,
Бұл сөзім талай жанға тисе де ауыр.

Таза ақылдың жоқтығы адамзатты балалық пен айуандықтан күні бүгінге дейін шығармаған. Өкінішті. Адамзат адасуда, бірақ адасқанмен жөн тапса ғой.

Әл-Фараби таза ақылды Алла тағаладан бастаған. Адамның болған іс күмәнді, Алла тағаладан болған күмәнсіз, біздің аксиома деп жүргеніміздің мәнісі осыда. Таза ақыл, сапалы ой – Жаратушыдан.

***

Көп ғасырлардан кейін тәуелсіз қазақ елінде pálsapa ренессансы (жаңғыруы) басталды. Жұрт философия деген сөзден түңілген сыңайлы. Рухани болмысымыз тамырынан жаңғырған кезде, әрине бөгде сана, түсініктерге сын болуы табиғи жағдай. Тіптен, Батыс елдерінің өздері де философиядан жалыққандары қашан? XIX ғасырда позитивист атанған Огюст Конт (1798-1857) алты ғылым: математика, астрономия, физика, химия, биология және социологияны атап, қалғандарын, әсіресе метафизиканы (ол кезде философияны солай деп атайтын Ғ.Е.) мүлдем жоққа шығарған. Огюст Конттан кейін Батыста «философтар» деген атау негізінен тоқталып, ойлау мәдениетінің өкілдері өздерін «позитивистер» деп атаған, позитивизмнің сан-алуан ағымдары бар.

Сондықтан философияның орнына pálsapa-ны пән ретінде оқыту қажеттелігі бар. Философияны іріктеп, саралап, сыни тұрғыда Батыста қалыптасқан білім жүйесі ретінде ақпарат беру жеткілікті.

***

Pálsapa-ның тарихы әл-Фараби мен Абайға дейінгі дәуірді қамтиды. Бұл он жүз-жылдық дәуір. Түрік әлемі осы уақыт мерзімінде нендей тарихи оқиғаларға түсіп, өздері әлемдік тарихтың беталысын өзгертіп, белсенділік танытқандары белгілі жағдай. Ғұн, сақ, түрік қағанатынан да кейінгі кезеңдерде түрік әлемі өзін және әлемді өзгерпеумен болды, соның ең айшықтысы 1453 жылы Османлылардың «екінші Рим» атанған Византия астанасы Константинопольды басып алып, оның Стамбұл атануы. Бұл христиан әлеміне ауыр соққы еді. Осы XV ғасырдан бастап, Европада Жаңа Заман басталды, ол заманның бізге мұсылман мен түрік жұртына қатысы жоқ, керісінше біздерге қарсы бағытталған идеология өмірге ене бастады. Араб-мұсылман мәдениетінің, pálsapa-сының Европаға деген игі әсерлері терістелді. Араб-мұсылман pálsapa-сына наразылық әбден күшіне енді. Грек-романдық өркениеттен өзге өркениеттер есепке алынбады. Мұны Европаның «классикалық есінен адасуы» деп жазды Рене Генон. Еуроцентристік көзқарас, идеологиялық деңгейде жүргізілді. Философияны өзге елдерге зорлап танып, насихаттау іске аса бастады.

Европаны білу мәдениеттің биігі деп насихатталып, жаңаша ойлау Жаңа Заманды түсіну болып шықты. Мұның объективтік жағдайы XVIII-XVI ғасырларда Европа елдерінде көптеген ғылыми жаңалықтар ашылды, жаратылыстану ғылымдар және технология өріс алды.

Европа елдері тонаушылық саясатын жүргізу нәтижесінде әбден байыды. Дәстүрлі «Жібек жолды» тоқтатып, ендігі жерде «Теңіз жолын» ашты. Англия мен Голландия кемелері саны жағынан аса қуатты елдерге айналып, артта қалған Азия, Африка, Латын Америкасы елдерін бөліске салды. Европа айуандыққа салынды. Көп елдерді тәуелді етіп басып алды. Англиядан Португалия, Испания, Германия т.б. қалыспады. Адамзат тарихында мұндай «қан базар» болып көрмеп еді. Елдерді бөлісу дәстүрі тоқтамай, ол бірінші жаһандық соғысқа бастап әкелді. Бұл соғыс нәтижесінде әлемдік төрт империя күйреп, әлемді енді коммунизм, фашизм өрті жайлады. Сөйтіп, екінші жаһандық соғыс басталып кетті. Шәкәрім көрмеді, нағыз айуандық тағы басталды. Бүкіл әлем соғысып, адамзат қансырап шыққандығы «нәтиже» коммунистер асығы алшасынан түсіп, «социалистік лагерь» орнады. Ақыры Қызыл империя 1990 жылдары ыдырап, әлем бір тыныс алды.

***

Қазіргі әлемдік саясатта таза ақыл үстемдігі болмағандықтан, адамзат тағы да жар жағасына тақау келді. Сонда таза ойлау жүйесі қашан қалыптасып, әділеттік орнамақ.

Pálsapa-ның тарихы әл-Фарабиден басталған. Ол түсінікті. Ал, pálsapa-ны пән ретінде оқытудағы мәселеге келсек, айтарым, бұл тәсілді хакім Абайдың 38-сөзінен табамыз. Хакім Абай pálsapa-ны оқудың мақсатын анықтап берген.

***

Pálsapa адамның көркем мінезін қалыптастыратын пән. Адамның адамдығы ақыл, білім, ғылым, мінез деген нәрселермен анықталады. Хакім Абай ол үшін алдымен қажет қасиет – хауас-сәлим (тумысынан болған мінез-құлық) және оған қоса – тән саулығын айтады. Бұлар туғаннан болмақ. Адам мінезін одан әрі жетілдіретіндер: 1. Жақсы ата; 2. Жақсы ана; 3. Жақсы құрбы; 4. Жақсы ұстаздан – болады.

Осындай толық мінезді пенденің аты – АДАМ. Пенде Адам атанған соң, оның атқаратын іс, қарекеттері:

Біріншіден, Алланы танымақ

Екіншіден, Өзін танымақ

Үшіншіден, Дүниені танымақ

Хакім Абай осылайша pálsapa пәнінің құрылымын анықтаған. Бұл pálsapa Ренессансы.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1 Ғарифолла Есім. «Кемеңгер Мұхтар». Астана: “Хас-Сақ” басп., 2017.
2 Ғарифолла Есім. Данышпан Шәкәрім. Алматы: «Атамұра» басп., 2008.

Гарифолла Есим
Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева,
Астана, Казахстан

Ренессанс pálsapa

Аннотация. Pálsapa – сфера, формирующая художественное сознание. Человечность человека раскрывается посредством разума, знаний, науки. Pálsapa, восходящая к аль-Фараби в X веке и охватившая период более десяти веков, закончившаяся Абаем, обрела новое дыхание на казахской земле благодаря творчеству великого мыслителя.
Ключевые слова: pálsapa, философия, художественное сознание, чистое мышление, Абай, аль-Фараби, Творец, мировоззрение.

Garifolla Esim
L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Renaissance pálsapa

Abstract. Palsapa - the sphere that forms the graceful character of a person. The humanity reveals through the reason, knowledge, science. Palsapa began with Al Farabi in the tenth century and covering a period of more than ten centuries and end with Abai, gained a new breath on Kazakh soil thanks to the great thinker as Abai.
Keywords: pálsapa, philosophy, graceful character, pure mind, Abay, al-Farabi, Creator, worldview.

References

1 Garifolla Esim. Kemenger Mukhtar [genius Mukhtar]. (Izdatel'stvo "Has-Sak" [Publishing house "Khas-Sak"]; Astana, 2017).
2 Garifolla Esim. Mudrec Shakarim [sage Shakarim]. (Izdatel'stvo "Atamura"[Publishing House "Atamura"]; Almaty, 2008).

Сведения об авторах:

Ғарифолла Есим – философия ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА академигі, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті философия кафедрасының меңгерушісі, Астана,
Қазақстан.

Garifolla Esim - Doctor of Philosophy, Academician of the National Academy of Sciences of Kazakhstan, Head of the Department of Philosophy of the L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. Тарихи ғылымдар. Философия. Дінтану» сериясы журналында мақала жариялау ережесі

1. Журнал мақсаты. Мұқият тексеруден өткен, ғылыми құндылықтары бар тарих, археология, антропология, философия және дінтану салаларының барлық бағыттары бойынша материалдар жариялау.

2. Журналда мақала жариялаушы автор мақаланың қол қойылған бір дана қағаз нұсқасын Ғылыми басылымдар бөліміне (редакцияға, мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы, Астана қаласы, Қ. Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 408 кабинет) және vest_hist@enu.kz электрондық поштасына Word форматындағы нұсқасын жіберу қажет. Мақала мәтінінің қағаз нұсқасы мен электронды нұсқалары бірдей болулары қажет.

3. Мақалалар қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде қабылданады. Сонымен қатар, автор(лар) ілеспе хат ұсынуы керек.

Автордың қолжазбаны редакцияға жіберуі мақаланың Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысында басуға келісімін, шетел тіліне аударылып қайта басылуына келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы автор туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына кепілдеме береді.

4. Мақаланың көлемі 18 беттен аспауға тиіс (10 беттен бастап).

Мақаланың құрылымы

5. ХҒТАР http://grnti.ru/ - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемеде жұмыс жасайтын болса, онда әр автор мен оның жұмыс мекемесі қасында бірдей белгі қойылу керек) – жолдың ортасында;

Автор(лар)дың E-mail-ы – жақша ішінде, курсивпен, жолдың ортасында;

Мақала атауы – жолдың ортасында;

Аннотация (100-200 сөз; мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспе, мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет).

Түйін сөздер (6-8 сөз не сөз тіркесі). Түйін сөздер мақала мазмұнын көрсетіп, мейлінше мақала атауы мен аннотациядағы сөздерді қайталамай, мақала мазмұнындағы сөздерді қолдану қажет. Сонымен қатар, ақпараттық-іздестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін ғылым салаларының терминдерін қолдану қажет.

Негізгі мәтін мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды бөлімдерін қамтуы қажет – жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1,25см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады.

Таблица, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр таблица, сурет қасында оның аталуы болу қажет. Сурет айқын, сканерден өтпеген болуы керек.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқалары міндетті түрде алғаш қолданғанда түсіндірілуі берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі. Мәтінде әдібиеттерге сілтемелер тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің номерленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіліде: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1] арқылы, екінші сілтеме [2] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Кітапқа жасалатын сілтемелерде қолданылған бетттері де көрсетілуі керек (мысалы, [1, 45 бет]). Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар,

рецензиядан өтпейтін басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгілерін журнал http: // bulhistphaa.enu.kz сайтындағы мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

6. Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса).

Авторлар туралы мәлімет: автордың аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекен-жайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде толтырылады.

7. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның қайтарылуы оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

Редакцияға түскен мақала жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Барлық рецензиялар авторларға жіберіледі. Автор (рецензент мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда) өңдеп қайта, қолжазбаның түзетілген нұсқасын редакцияға қайта жіберуі қажет. Рецензент жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі.

Пікірі мақұлданған мақалаларды редколлегия алқасына талқылап, басуға келіседі.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына төлем жасау туралы ескертіледі. Төлем көлемі 4500 тенге – Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ қызметкерлері үшін және 5500 тенге басқа ұйым қызметкерлеріне.

Реквизиттер:

1)РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: KCJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кнп 859

2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кнп 859 – за статьи

3)РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кнп 859

4)РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16, Кнп 859.

Provision on articles submitted to the journal "Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Historical Sciences. Philosophy. Religion Series"

1. Purpose of the journal. Publication of carefully selected original scientific works in the direction of history, anthropology, archeology, philosophy, religious studies.

2. An author who wishes to publish an article in a journal must submit the article in hard copy (printed version) in one copy, signed by the author to the scientific publication office (at the address: 010008, Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Building, room 408) and by e-mail vest_hist@enu.kz in Word format. At the same time, the correspondence between Word-version and the hard copy must be strictly maintained. And you also need to provide the cover letter of the author(s).

3. Language of publications: Kazakh, Russian, English.

Submission of articles to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish articles in the journal and the re-publication of it in any foreign language. Submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about himself, the lack of plagiarism and other forms of improper borrowing in the article, the proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, illustrations.

4. The volume of the article should not exceed 18 pages (from 10 pages).

Structure of the article (page – A4 format, portrait orientation, page margins on all sides - 20 mm. Font: type - Times New Roman, font size - 14)

5. GRNTI http://grnti.ru/ - first line, left

Initials and Surname of the author (s) - center alignment, italics

Full name of the organization, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization) - center alignment, italics

Author's e-mail (s)- in brackets, italics

Article title - center alignment,bold

Abstract (100-200 words, the article title should not repeat in the content, it should not contain bibliographic references, it should reflect the summary of the article, preserving the structure of the article - introduction, problem statement, goals, history, research methods, results /discussion, conclusion).

Key words (6-8 words/word combination. Keywords should reflect the main content of the article, use terms from the article, as well as terms that define the subject area and include other important concepts that make it easier and more convenient to find the article using the information retrieval system).

The main text of the article should contain an introduction, problem statement, goals, history, research methods, methodology, results / discussion, conclusion - line spacing - 1, indent of the "red line" -1.25 cm, alignment in width.

Tables, figures should be placed after the mention. Each illustration should be followed by an inscription. Figures should be clear, clean, not scanned.

All abbreviations, with the exception of those known to be generally known, must be deciphered when first used in the text.

Information on the financial support of the article is indicated on the first page in the form of a footnote.

References. In the text references are indicated in square brackets. References should be numbered strictly in the order of the mention in the text. The first reference in the text to the literature should have the number [1], the second - [2], etc. The reference to the book in the main

text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). References to unpublished works are not allowed. Unreasonable references to unreviewed publications (examples of the description of the list of literature, descriptions of the list of literature in English, see below in the sample of article design).

6. At the end of the article, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the article is in Kazakh), in Kazakh and English (if the article is in Russian) and in Russian and Kazakh languages (if the article is English language).

Information about authors: surname, name, patronymic, scientific degree, position, place of work, full work address, telephone, e-mail - in Kazakh, Russian and English.

7. The article must be carefully verified. Articles that do not meet technical requirements will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the article has been accepted for publication.

Work with electronic proofreading. Articles received by the Department of Scientific Publications (editorial office) are sent to anonymous review. All reviews of the article are sent to the author. The authors must send the proof of the article within three days. Articles that receive a negative review for a second review are not accepted. Corrected versions of articles and the author's response to the reviewer are sent to the editorial office. Articles that have positive reviews are submitted to the editorial boards of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive conclusion for publication should make payment (for ENU employees - 4,500 tenge, for outside organizations - 5,500 tenge). Requisites are posted on the journal's website.

Requisites:

1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: KCJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859

2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кнп 859

3)РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кнп 859

4)РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16,   Кнп 859.

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева. Серия: Исторические науки. Философия. Религиоведение»

1. Цель журнала. Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ и обзоров книг по направлениям: история, антропология, археология, философия, религиоведение.
2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail vest_hist@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией. Также авторам необходимо предоставить сопроводительное письмо.

   Язык публикаций: казахский, русский, английский.
3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя, Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, издания статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций, а также дает согласие на проверку уникальности текста статьи.
4. Объем статьи не должен превышать 18 страниц (от 6 страниц).
5. Схема построения статьи (страница – А4, книжная ориентация, поля со всех сторон – 20 мм. Шрифт: тип – Times New Roman, размер (кегль) - 14):

   МРНТИ http://grnti.ru/ - первая строка, слева.

   Инициалы и Фамилию автора(ов)- выравнивание по центру, курсив

   Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации). E-mail автора(ов) – в скобках, курсив.

   Название статьи – выравнивание по центру полужирным шрифтом

   Аннотация (100-200 слов; не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы).

   Ключевые слова (6-8 слов/словосочетаний).

Ключевые слова должны отражать основное содержание статьи, использовать термины из текста статьи, а также термины, определяющие предметную область и включающие другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» -1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы. В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1], вторая - [2] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 стр.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нерецензируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. на сайте журнала http: bulhistphaa.enu.kz в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке), на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степен, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Все рецензии по статье отправляются автору. Статьи, получившие отрицательную рецензию к повторному рассмотрению не принимаются. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ им. Л.Н. Гумилева – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: KCJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859

2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кнп 859

3)РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16, Кнп 859

4)РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кнп 859.

Редактор: Е.Б. Сыдықов
Шығарушы редактор: Қ. Ж. Жұмабекова
Дизайн: Қ. Ж. Жұмабекова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Тарихи ғылымдар. Философия. Дінтану сериясы.
-2019. - 1 (122). - Астана: ЕҰУ. 87-б.
Шартты б.т. -14 Таралымы - 25 дана

Мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Астана қ., Сатпаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-357)
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің баспасында басылды